

Shane Hafize Millat (Hindi)

رَحْمَةُ اللّٰهِ عَلَيْهِ

शाने हाफिजे मिल्लत

सफ़ाहत 19

- दादा हुजूर की पेश गोई 02
- बक़्त की पावनी 08
- गिरती हुई छत को रोक दिया 14
- हाफिजे मिल्लत का मकाम 17
- उलमाएं किराम की नज़र में

पेशक़शः
मजलिसे अल मदीनतुल इलिम्या
(दा'वते इस्लामी)

أَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ
أَتَابَعُدُ فَأَعُوْذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

کتاب پढ़ने की दुआ

अज़ : शैखे तरीक़त, अमीरे अहले सुन्नत, बानिये दा'वते इस्लामी, हज़रते अल्लामा मौलाना अबू बिलाल मुहम्मद इल्यास अन्तार कादिरी रज़वी दाम्भ ब्रह्मनामे उचावी

दीनी किताब या इस्लामी सबक पढ़ने से पहले जैल में दी हुई दुआ पढ़ लीजिये इन شाऊल्ला

اللّٰهُمَّ افْتَحْ عَلَيْنَا حِكْمَتَكَ وَلْنُشْرِفْ
عَلَيْنَا رَحْمَتَكَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْأَكْرَامِ

तरजमा : ऐ अल्लाह ! हम पर इल्मो हिक्मत के दरवाजे खोल दे और हम पर अपनी रहमत नाज़िल फ़रमा ! ऐ अज़मत और बुजुर्गी वाले । (المُسْتَنْدَرُ ج 1 ص 40 دارالفنون بيروت)

नोट : अब्बल आखिर एक एक बार दुरुद शरीफ पढ़ लीजिये ।

तालिबे ग़मे मदीना
व बकीअ
व मग़िफ़رत
13 शब्वालुल मुकर्म 1428 हि.

ट्रान्सलेशन डिपार्टमेन्ट (दा'वते इस्लामी)

ये हर रिसाला “شانے ہٹا فیڈ جے میل لٹت”

मजलिसे अल मदीनतुल इल्मव्या ने उर्दू ज़बान में मुरत्तब किया है । ट्रान्सलेशन डिपार्टमेन्ट (दा'वते इस्लामी) ने इस रिसाले को हिन्दी रस्मुल ख़त में तरतीब दे कर पेश किया है और मक्तबतुल मदीना से शाए़अ करवाया है ।

इस रिसाले में अगर किसी जगह कमी बेशी या ग़लती पाएं तो ट्रान्सलेशन डिपार्टमेन्ट को (ब ज़रीअ ए मक्तूब, E-mail या SMS) मुत्तलअ फ़रमा कर सवाब कमाइये ।

राबिता : ट्रान्सलेशन डिपार्टमेन्ट (दा'वते इस्लामी)

मक्तबतुल मदीना, सिलेक्टेड हाउस, अलिफ़ की मस्जिद के सामने,

तीन दरवाजा, अहमदआबाद-1, गुजरात

MO. 98987 32611 • E-mail : hind.printing92@gmail.com

الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلٰوةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى سَيِّدِ الْمُرْسَلِينَ
أَمَّا بَعْدُ فَاعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطٰنِ الرَّجِيمِ يٰسِمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

شانے ہٹاپیجے میللت

دुआए اُत्तर

या अल्लाह पाक ! जो कोई 19 सफ़हात का रिसाला “शانे ہٹاپیجے मیللت زخمة اللہ علیہ” पढ़ या सुन ले उस को अपने नेक बन्दे ہٹاپیجے मیللت की बरकतें अंता कर और उस की बे हिसाब बगिछाश फरमा ।

امين بچاہ الئي اکمین حمل اللہ علیہ وآلہ وسلم

दुरुद शरीफ की فَجْرِيَّة

अल्लाह पाक के अखिरी नबी ﷺ का फरमाने बरकत निशान है : मुझ पर दुरुद शरीफ पढ़ कर अपनी मजालिस को आरास्ता करो कि तुम्हारा दुरुदे पाक पढ़ना बरोज़े कियामत तुम्हारे लिये नूर होगा ।

(فردوس الاخبار، ج اص ٣٢٢، حدیث ٣١٣٩، دار الفکر بیروت)

صَلُوٰاتٰ عَلٰى الْحَبِيبِ صَلَّى اللّٰهُ عَلٰى مُحَمَّدٍ

पीरे त्रीकृत, रहबरे शरीअत, क़ाइदे क़ौमो मिलلت, मुक्तदाए अहले सुन्नत, उस्ताजुल उलमा, हुज़ूर ہٹاپیجے मیللت हज़रते अल्लामा مौलانا शाह अब्दुल अज़ीज़ मुह़द्दिस मुरादआबादी का नाम “अब्दुल अज़ीज़” और लक़ब “ہٹاپیجے मیللت” है जब कि सिल्सिलए नसब अब्दुल अज़ीज़ बिन ہٹاپیجے گुलाम नूर बिन مौलانا अब्दुर्रहीम है ।

विलादते बा सअ़ादत

आप نے 1312ھ. ب مुताबिक 1894ء ک़स्बा

भोजपूर (ज़िलअ मुरादआबाद, यूपी हिन्द) में बरोज़ पीर सुब्ह के वक्त इस आ़लमे रंगो बू में जल्वा फ़रमाया ।

दादा हुजूर की पेशीन गोई

आप رحمۃ اللہ علیہ के दादा मौलाना अब्दुर्रहीम رحمۃ اللہ علیہ ने देहली के मशहूर मुह़दिस शाह अब्दुल अज़ीज़ رحمۃ اللہ علیہ की निस्बत से आप का नाम अब्दुल अज़ीज़ रखा ताकि मेरा येह बच्चा भी आ़लिमे दीन बने ।
(मुख्तसर सवानेहे हाफिजे मिल्लत, स. 18, ब तग़युर, वगैरा, अल मज्मउल इस्लामी, मुबारक पूर हिन्द)

वालिदे माजिद की ख़्वाहिश

अब्बूजान हज़रत हाफिज़ गुलाम नूर رحمۃ اللہ علیہ की शुरूअ़ से येही तमन्ना थी कि आप एक आ़लिमे दीन की हैसिय्यत से दीने मतीन की ख़िदमत सर अन्जाम दें लिहाज़ा भोजपूर में जब भी कोई बड़े आ़लिम या शैख़ तशरीफ़ लाते तो आप رحمۃ اللہ علیہ अपने साहिब ज़ादे हुजूर हाफिजे मिल्लत رحمۃ اللہ علیہ को उन के पास ले जाते और अर्ज़ करते हुजूर ! मेरे इस बच्चे के लिये दुआ फ़रमा दें ।

(हयाते हाफिजे मिल्लत, स. 53, मुलख़्बसन, अल मज्मउल इस्लामी, मुबारक पूर हिन्द)

हाफिजे मिल्लत के वालिदैन

आप رحمۃ اللہ علیہ के अब्बूजान अहकामे शरूअ़ के पाबन्द, मुत्तबेए सुनत, बा अमल हाफिज़ और आशिक़ कुरआन थे । उठते बैठते, चलते फिरते कुरआने मजीद की तिलावत ज़बान पर जारी रहती हिफ़ज़ कुरआन इस क़दर मज़बूत था कि आप “बड़े हाफिज़ जी” के लक़ब से मशहूर थे, बच्चों की उम्र सात साल होते ही उन्हें नमाज़ रोज़े की ताकीद करते थे । कोई मिलने आता तो ख़ूब मेहमान नवाज़ी किया करते, अगर

مہہماں نماجؒ کا پابند ہوتا تو رات ٹھہرا لےتے ورننا سیفؑ خانا خیلنا کر رکھنے کر دے، جب ہجؒ و جیوارت سے مुشارفؑ ہوئے اور بآپسی پر اخراجاً کرتے ہو گئے تو کسی کے آگے ہاث ن فلایا بلکہ مہنگا مجبوری کر کے اخراجاً کر جائے اور 9 ماہ با'د تشریفؑ لاء۔ تکریب 100 سال ڈپر پا کر اس دارے فنا سے اعلام جاویدانی (یا'نی اس فنا دُنیا سے ہمہشگی والے اعلام) کی تحریفؑ کوچ کر گئے۔

(ہیاتہ ہٹا فیجو میل لت، س. 54، مولاخبؑ)

آپ کی اممی جان رحمۃ اللہ علیہ نماجؒ روجے کی بडی پابندی فرماتیں۔ مسلمانوں کی خیر خواہی اور انسار کا اسے جذبہ اڑتا ہوئا کہ گھر میں گوربات ہونے کے با وعود پذرسیوں کا بہت خیال رکھا کرتیں، اکسر اپنا خانا اک بے و پذرسان کو خیلنا دتیں اور خود بھکی رہ جاتیں۔

(ہیاتہ ہٹا فیجو میل لت، س. 55، مولاخبؑ)

इब्तिदाई ता'लीम और हिफ़्ज़े कुरआन

ہنوز ہٹا فیجو میل لت رحمۃ اللہ علیہ نے इब्तिदाई ता'लीم ناجیرا اور हिफ़्ज़े कुरआन کی تکمیل اب्बو جان ہٹا فیجو گولام نور رحمۃ اللہ علیہ سے کی۔ اس کے इलावा उर्दू की चार जमाअतें वत्ने अंजीजؒ भोजपूर में पढ़ीं، जब कि फारसी की इब्तिदाई कुतुब भोजपूर और पीपल साना (ज़िलअ मुरादआबाद) से पढ़ कर घरेलू مسाइل की وجہ से सिल्सिलए ता'लीم मौकूफ़ کیا और फिर क़स्बा भोजपूर में ही मद्रसा हिफ़्জुल कुरआन में मुदर्रिस और बड़ी मस्जिद में इमामत के फ़را�जؒ सर अन्जाम दिये।

(مولاخبؑ سوانح ہٹا فیجو میل لت، س. 22، مولاخبؑ)

ہٹا فیجو میل لت رحمۃ اللہ علیہ نے 1339ھ. کو تکریب 27 سال کی ڈپر میں "جا میا نہیں میا" مुरादआبाद میں دا خیلنا لے لیا اور

تین سال تک تا'لمیم ہاسیل کی । مگر اب یہ علم کی پ्यاس شدھت
یخیلیا ر کر چکی ہی جسے بُوچانے کے لیے کیسی یہ علمی سمعندر کی
تلائش ہی । (مُعذّث سر سوانہ ہے ہٹاکیجے میللت، ص 24، مولاخٹھسن وارگا)

پ्यارے پ्यارے یہ سلامی بھائیو ! تھسیلے یہ علم کے لیے ڈم کی
کوئی کہد نہیں، یہ کیونا یہ علمے دین ہاسیل کرنے خوش نہیں کا ہی سسما
ہے، اگر معمکن ہے تو درسے نیجہ سلامی (آہلیم کورس) میں دا خیلہ لے کر
خول سے نیجت کے ساتھ یہ علمے دین ہاسیل کیجیے اور اس کی خوب خوب
برکتے لٹیجے । اگر یہ نہ ہو سکے تو آشیکا نے رسول کی مدنی
تھریک دا'ватے یہ سلامی کے سُنناتوں برے مدنی کافیلہ میں سफر کیجیے
کی یہ بھی یہ علمے دین ہاسیل کرنے اور بے شمار برکتے پانے کا جریا ہے ।
آیے ! یہ علمے دین کا جبکہ پیدا کرنے کے لیے اک ہدیسے پاک
سُنیے اور ہوسوںے یہ علمے دین میں مशغول ہو جائیے ।

تاجدارِ رسالت، شاہنشاہ نبویت کا فرمائے
صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اعلیٰ شان ہے : جو یہ علم ہاسیل کرے اور اسے پا بھی لے تو اس کے لیے
دوہرہ سواب ہے اور جو ن پا سکے اس کے لیے اک سواب ہے ।

(مشکاة الصابرین ج ۲۸ حديث ۲۵۳، دار الكتب العلمية بیروت)

مُفْسِسِ رَسَالَةِ شَاهِيرٍ هُكْمِيْمُولَ عَمَّاتِ هُجْرَاتِ مُفْتَتِيْ اَهْمَادِ يَارِ خَانِ
نَدِيْمِيْ ہے دوہرے سواب کی وجاہت کرتے ہوئے فرماتے ہیں : اک یہ علم
تکلیب کرنے کا، دوسرा پا لئے کا کیونکہ یہ دوں ہبادتے ہیں اور اک
سواب کی وجاہت میں ارشاد فرماتے ہیں : یا تو جمانتے تا لیکے یہ علمی میں
مر جائے (کی) تکمیل کا ماؤکہ ن میلے یا اس کا جہن کام ن کرے
مگر وہ لگا رہے تب بھی سواب پاے گا ।

(میرا تعلیم نہیں، جی 1، ص 218، جیسا عالم کو رآن پبلیکیشنز)

سادرुششاری ابھ کی شافکت

شیخاں لالوں مुکررم 1342 ہی. میں ہاٹھیجے میلّت رحمۃ اللہ علیہ میں اپنے چند ہم اسٹاک دوستوں کے ساتھ اجمرے شریف پہنچے، ان میں امام مونہوں ہجرات ابلالا ماما گولانی میراثی بھی شامیل تھے۔ چنانچہ سادرุششاری ابھ رحمۃ اللہ علیہ نے سب کو جامیا مسیحی میں دا�یلہ دلوا دیا، تمماں درسیں کتابے دیگر مودرنسیں پر تکسیم ہو گئیں مگر ہجرات سادرุششاری ابھ رحمۃ اللہ علیہ ابھ رحمۃ اللہ علیہ اور ہجرات کی رہنما ہے۔ اسکے بعد میں اپنی مسکن فیضیاں سے فاریغ ہو کر تھجیب اور ٹسولو شاشی کا درس دیا کرتے۔ ایک ماننگ کی کتاب “ہندو لالاہ” تک تاں لیم ہاسیل کرنے کے باہر ہاٹھیجے میلّت رحمۃ اللہ علیہ نے مआشی پرے شانی اور جاتی مسکن فیضیت کی وجہ سے ماجید تاں لیم جاری ن رکھنے کا ایرادا کیا اور دوسرے ہدیس شریف پढنے کی خواہیش جاہیر کی تو ہجرات سادرุششاری ابھ رحمۃ اللہ علیہ نے شافکت سے فرمایا: آسمان جنمیں بن سکتا ہے، پہاڑ اپنی جگہ سے ہیل سکتا ہے، لیکن آپ کی ایک کتاب بھی رہ جائے اسے معمکن نہیں۔ چنانچہ آپ نے اپنا ایرادا مولتوبی کیا اور پوری دل جمیں کے ساتھ سادرุششاری ابھ رحمۃ اللہ علیہ کی خدمت میں رہ کر مانا جیلے ایک تیار کرتے رہے، بیل آخیزیر ٹسٹا دے موهہ تر رام کیبلہ سادرุششاری ابھ رحمۃ اللہ علیہ کی نیگاہ فیضی سے 1351 ہی. ب موتا بیک 1932 ی. میں دارالعلوم ڈیگرے اسلام برلنی شریف سے دوسرے ہدیس مکمل کیا اور دسٹار بندی ہوئی۔

(ہاٹھیجے میلّت، ص. 232، مولخاخہ سن و گیرا)

مبارک پور میں آمد

آپ 29 شیخاں لالوں مुکررم 1352 ہی. ب موتا بیک 14 جنوری 1934 ی. کو مبارک پور پہنچے اور مدرسہ اشراقیا

मिस्बाहुल उलूम (वाकेअ महल्ला पुरानी बस्ती) में तदरीसी ख़िदमात में मसरूफ़ हो गए। अभी चन्द माह ही गुजरे थे कि आप رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ के तर्जे तदरीस और इल्मो अमल के चरचे आम हो गए और तिश्नगाने इल्म का एक सैलाब उमंड आया जिस की वज्ह से मद्रसे में जगह कम पड़ने लगी और एक बड़ी दर्सगाह की ज़रूरत महसूस हुई। चुनान्वे आप رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ ने अपनी जिद्दो जुहूद से 1353 हि. में दुन्याए इस्लाम की एक अज़ीम दर्सगाह (दारुल उलूम) की तामीर का आग़ाज़ गोला बाज़ार में फ़रमाया जिस का नाम سुल्तानुत्तारिकीन हज़रत मख्�़दूम सन्धिद अशरफ़ जहांगीर सिमनानी رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ की निस्बत से “दारुल उलूम अशरफ़िय्या मिस्बाहुल उलूम” रखा गया। (सवानेहे हाफिजे मिल्लत, स. 39 ता 40, वगैरा)

हुज़ूर हाफिजे मिल्लत رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ शब्वाल 1361 हि. में कुछ मसाइल की बिना पर इस्ति'फ़ा दे कर जामिअ़ा अरबिय्या नागपूर तशरीफ़ ले गए, चूंकि आप मालियात की फ़राहमी और तालीमी उम्र में बड़ी महारत रखते थे, लिहाज़ा आप के दारुल उलूम अशरफ़िय्या से चले जाने के बाद वहाँ की तालीमी और मआशी हालत इन्तिहाई ख़स्ता हो गई तो हज़रते सदरुश्शरीअह رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ के हुक्मे ख़ास पर 1362 हि. में नागपूर से इस्ति'फ़ा दे कर दोबारा मुबारक पूर तशरीफ़ ले आए और ता दमे ह्यात दारुल उलूम अशरफ़िय्या मुबारक पूर से वाबस्ता रह कर तदरीसी व दीनी ख़िदमात की अन्जाम देही में मश्गूल रहे। हाफिजे मिल्लत رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ की कोशिशों से मुफ़ितये आज़मे हिन्द शहज़ादए आला हज़रत मुफ़्ती मुहम्मद मुस्तफ़ा रज़ा ख़ान رَحْمَةُ اللَّهِ عَلَيْهِ के दस्ते मुबारक से 1392 हि. ब मुताबिक़ 1972 ई. में मुबारक पूर में वसीअ कित्अए अर्ज़ पर (या नी ज़मीन के एक बड़े हिस्से पर) अल जामिअतुल अशरफ़िय्या (अरबी यूनीवर्सिटी) का संगे बुन्याद रखा गया। (ह्याते हाफिजे मिल्लत, स. 650 ता 700, मुल्तक़तन)

उस्ताद का अदब

हाफिजे मिल्लत رحمۃ اللہ علیہ हुजूर सदरुशशरीअःह की बारगाह में हमेशा दो जानू बैठा करते, अगर सदरुशशरीअःह ज़रूरतन कमरे से बाहर तशरीफ़ ले जाते तो त़लबा खड़े हो जाते और उन के जाने के बा'द बैठ जाते और जब वापस तशरीफ़ लाते तो अदबन दोबारा खड़े होते लेकिन हाफिजे मिल्लत رحمۃ اللہ علیہ इस पूरे वक़्फ़े में खड़े ही रहते और हज़रते सदरुशशरीअःह के मस्नदे तदरीस पर तशरीफ़ फ़रमा होने के बा'द ही बैठा करते।

(हयाते हाफिजे मिल्लत, स. 70, मुलख़्व़सन)

किताबों का अदब

आप कियाम गाह पर होते या दर्सगाह में, कभी कोई किताब लैट कर या टेक लगा कर न पढ़ते न पढ़ाते बल्कि तक्या या तिपाई (डेस्क) पर रख लेते, कियाम गाह से मद्रसा या मद्रसे से कियाम गाह कभी कोई किताब ले जानी होती तो दाहने हाथ में ले कर सीने से लगा लेते, किसी त़ालिबे इल्म को देखते कि किताब हाथ में लटका कर चल रहा है तो फ़रमाते : किताब जब सीने से लगाई जाएगी तो सीने में उतरेगी और जब किताब को सीने से दूर रखा जाएगा तो किताब भी सीने से दूर होगी।

(हयाते हाफिजे मिल्लत, स. 66, ब तग़़व्वुर)

कुरआने पाक का अदब

एक मर्तबा छुट्टी के बा'द कई त़लबा दारुल उलूम अहले سुन्नत अशरफ़िय्या की सीढ़ियों के पास हुजूर हाफिजे मिल्लत رحمۃ اللہ علیہ की जियारत व मुलाक़ात के लिये मुन्तज़िर खड़े थे, आप तशरीफ़ लाए तो सब त़लबा पासे अदब (अदब का ख़याल) रखते हुए आप के पीछे पीछे चल पड़े। अचानक आप ने एक त़ालिबे इल्म से फ़रमाया :

आप आगे आगे चलें। ये ह सुन कर वोह तालिबे इल्म झिजके तो
फ़रमाया : आप के पास कुरआन शरीफ़ है, इस लिये आगे चलने को कह
रहा हूं।

(हयाते हाफिजे मिल्लत, स. 66)

महफूज़ सदा रखना शहा बे अदबों से और मुझ से भी सरज़द न कभी बे अदबी हो

(वसाइले बरिंधाश, स. 193, मक्तबतुल मदीना)

तळबा पर शफ़्क़त

हुज़ूर हाफिजे मिल्लत رحمۃ اللہ علیہ इल्मे दीन के तुलब गारों से बे
पनाह महब्बत फ़रमाया करते थे, तळबा को किसी ग़लती पर मद्रसे से
निकाल देने को सख्त ना पसन्द करते और फ़रमाते : मद्रसे से तळबा का
इख़्वाज (या'नी निकाल देना) बिल्कुल ऐसा ही है जैसे कोई बाप अपने
किसी बेटे को आक़ (अलाहदा) कर दे या जिस्म के किसी बीमार उज्ज्व
को काट कर अलग कर दे, मज़ीद फ़रमाते : इन्तिज़ामी मसालेह (या'नी
फ़वाइद) के पेशे नज़र अगर्चे ये ह शर्अन मुबाह है, लेकिन मैं इसे भी
अब्ग़ज़ मुबाहात (या'नी जाइज़ मुआमलात में सख्त न पसन्द बातों) से
समझता हूं।

(हयाते हाफिजे मिल्लत, स. 181)

वक़्त की पाबन्दी

हुज़ूर हाफिजे मिल्लत رحمۃ اللہ علیہ वक़्त के इन्तिहाई पाबन्द
और क़द्रदान थे, हर काम अपने वक़्त पर किया करते, मसलन मस्जिदे
मह़ल्ला में पाबन्दिये वक़्त के साथ बा जमाअ़त नमाज़ अदा फ़रमाते,
तदरीस के अवक़ात में अपनी ज़िम्मेदारी को ब हुस्नो ख़ूबी अन्जाम देते,
छुट्टी के बा'द क़ियाम गाह पर लौटते और खाना खा कर कुछ देर कैलूला
(या'नी दो पहर के वक़्त कुछ देर के लिये आराम) ज़रूर फ़रमाते कैलूला का
वक़्त हमेशा यक्सां रहता, चाहे एक वक़्त का मद्रसा हो या दोनों वक़्त का,
ज़ोहर के मुक़र्ररा वक़्त पर बहर हाल उठ जाते और बा जमाअ़त नमाज़

ادا کرنے کے بآ'د اگر دوسرے وکٹ کا مدرسہ ہوتا تو مدرسے تشریف لے جاتے ورنہ کتابوں کا معتالاً فرماتے یا کسی کتاب سے درس دتے یا فیر ہاجت مندیوں کو تآ'بیج ہوتا فرماتے، شروع شروع میں اُس کی نماج کے بآ'د سے رپریہ کے لیے آبادی سے باہر تشریف لے جاتے مگر اس وکٹ بھی تلبا آپ کے ہمراہ ہوتے جو اسلامی سعیانیات کرتے اور تشریفی بھرے جوابات پاتے، اگر کسی کی ڈیا دت کے لیے جانا ہوتا تو اکسر اُس کے بآ'د ہی جایا کرتے، کبریستان سے گزرتے ہوئے اکسر سڈک پر چڑھتے ہو کر کہنے پر فاتحہ اور ہمسالے سواب کرتے۔ مغربی کی نماج کے بآ'د خانا خاتے اور فیر اپنے آنگان (سہن) میں چہل کدمی فرماتے، اشنا کی نماج کے بآ'د کتابوں کا معتالاً کرتے اور ساتھ ساتھ مکہم تلبا کی دेखभال بھی کرتے رہتے کہ وہ معتالہ میں مسروف ہیں یا نہیں۔ ڈمومن گیارہ بجے تک سو جاتے اور تہجیود کے لیے آخیرے شاب میں ٹھٹتے، تہجیود پढھنے کے بآ'د بھی کوچھ دیر کے لیے سو جاتے، رات میں چاہے کتنی ہی دیر جاگنا پڑتا فوج کبھی کجھ نہ ہوتی۔ (ہیات ہافیجے میلٹلت، ص 79 تا 80، مولیخیسان)

پ्यارے پ्यارے اسلامی بھائیو! ہم میں بھی چاہیے کہ ہم اپنے وکٹ کی کدھ کرئے اور سوستی ٹڈھ کر دین بھر کے کاموں کا اک جدھل بنائے تاکہ ہر کام وکٹ پر کرنے کے آدی بن سکے۔ اسی جیم میں شیخے تریکت، امریئے اہلے سونت امامؑ کا یہ ارشاد فرماتے ہیں: کوئی کیجیے کہ سوہنہ ٹھٹنے کے بآ'د سے لے کر رات سونے تک سارے کاموں کے اونکھات مکرر ہوئے، مسالن اینے بجے تہجیود، اسلامی مساجیل، مسجد میں تکبیری ٹللا کے ساتھ با جماعت نماج، اشراک، چاشت، ناشتا، کسے مआش، دو پھر کا خانا، گھرلू معاشریات، شام کے مساجیل، اچھی سوہنے (اگر یہ میسر ن ہو تو تہجیود ب درجہ بہتر ہے)، اسلامی بھائیوں سے دینی چرکھیات کے تھوت مولکات وغیرا کے اونکھات معتابیں کر لیے جائے، جو اس کے آدی نہیں ہیں ان کے

لیے ہو سکتا ہے شुरू اُم مें کुछ دुशواری پेश آए । فیر جب اُدات بن جائے گی تو اس کی بارکतें خود ہی جاہیر ہو جائے گی ।

صَلَوٰةٌ عَلَى الْحَبِيبِ صَلَوٰةٌ عَلَى مُحَمَّدٍ

سُنْنَةٌ سَمَّاَهُ

ہڑجُور ہٹا فیجوں میل لت کی پوری جِنْدگی مُعَالِلِ مے کا انات کی سیرتے پاک کا نمُونا ہی، چنانچہ شیخِ تَرَیْکَت، امریروں اہلے سُنْنَةٌ عَلَيْهِ وَالْمُهَاجِرُوْنَ اپنی کتاب “نے کی کی دَا’وَت” سفہ 213 پر ارشاد فرماتے ہیں : ہٹا فیجوں میل لت اپنے ہر اُمَّل میں سُنْنَةٌ عَلَيْهِ وَالْمُهَاجِرُوْنَ کا بہت جِیَادا خَیَال رکھتے ہے । اک بار ہڑجُور کے دا ان پاڈ میں جُنم ہو گیا، اک ساہِب دوا لے کر پہنچے اور کہا : ہڑجُور ! دوا ہٹا جیر ہے । جاڈے (یا’ نی سردیوں) کا جُمانا ٹھہر جاؤ پہنے ہوئے ہے، آپ نے پہلے بآ ان (یا’ نی ٹلٹے) پاڈ کا مोچا ٹتارا، وہ ساہِب بول پડے : ہڑجُور ! جُنم تو دا ہنے (یا’ نی سیدھے) پاڈ میں ہے ! آپ نے فرمایا : بآ ان (یا’ نی ٹلٹے) پاڈ کا پہلے ٹتارنا سُنْنَةٌ عَلَيْهِ وَالْمُهَاجِرُوْنَ ہے ।

اک اور واکِیا نکل کرتے ہوئے ارشاد فرماتے ہیں : ہڑجُور ہٹا فیجوں میل لت کی ڈمِ شریف 70 سال سے مُوتِ جاَوِیْج (جِیَادا) ہے چوکی ہی، ٹرن سے سافر کر رہے ہے، جس بَرْثَ پر تشریف فرماتے ہے، ایتھر کے سے اس پر اک ڈوکٹر ساہِب بھی بیٹھے ہے، ڈوکٹر ساہِب نے سیلسلہ کلام شُرُع اُم کیا تو آپ کی جلالاتے ایلمی سے بہت مُوت اسپسیر ہوئے اور بار بار آپ کی ترکی ہے رہت سے دیکھتے رہے، دوڑانے گوپتگو ڈوکٹر ساہِب نے تا بُجُوب کا ایڈھار کرتے ہوئے کہا : مُلماں ساہِب ! میں آنکھوں کا ڈوکٹر ہوں، میں دیکھ رہا ہوں کی اس ڈم میں بھی آپ کی بینا رائی میں کوئی فکر نہیں، بلکہ آپ کی آنکھوں میں بچھوں کی آنکھوں جیسی چمک ہے، مُذکوہ باتا ہے کی اس کے لیے آخیر کیا چیزِ ایسٹی مال کرتے ہیں ؟ فرمایا :

ڈوکٹر ساہب ! مैں کوئی خاس دवा वगैरा تو اسی 'مال' نहीं کرتا, हाँ एक अमल है जिसे मैं बिला नागा करता हूं, रात को सोने के वक्त सुन्नत के मुताबिक सुरमा इसी 'माल' करता हूं और मेरा यक़ीन है कि इस अमल से बेहतर आंखों के लिये दुन्या की कोई दवा नहीं हो सकती ।

ہافیجے میللت کی سادگی اور ہدایا

آپ رحمۃ اللہ علیہ کی جنگی نیہاد سادا اور پور سوکون थी कि जो लिबास जेबे तन फ़रमाते वोह मोटा सूती कपड़े का होता, कुरता कली दार लम्बा होता, पाजामा टख्भों से ऊपर होता, सरे मुबारक पर टोपी होती जिस पर इमामा हर मौसिम में सजा होता, शेरवानी भी जेबे तन फ़रमाया करते, चलते वक्त हाथ में अःसा होता । रास्ता चलते तो निगाहें झुका कर चलते और फ़रमाते : मैं लोगों के उँयूब नहीं देखना चाहता । घर में होते तो भी ہدایا को मल्हूजे ख़ातिर रखते, ساہبِ جَادِيَّاً बड़ी हुई तो घर के मख़्सूस कमरे में ही आराम फ़रमाते, घर में दाखिल होते वक्त छड़ी ज़मीन पर ज़ोर से मारते ताकि आवाज़ पैदा हो और घर के लोग ख़बरदार हो जाएं, गैर महरम औरतों को कभी सामने न आने देते ।

(ہدایات ہافیجے میللت, س. 175, 179, وगैरا)

سิर्फِ سूखी रोटी खा कर पानी पी لिया

اندھنے खाना آپ رحمۃ اللہ علیہ کی سادگی और کُناअःत का येह हाल था कि एक बार आप की बड़ी ساہبِ جَادِي ने रात के खाने में आप के सामने डलिया (या'नी छोटी टोकरी) में रोटी रखी और बा'द में दाल का पियाला ला कर क़रीब ही रख दिया, रोशनी दूर और कम थी लिहाज़ा आप رحمۃ اللہ علیہ दाल को न देख सके सिर्फِ سूखी रोटी खा कर पानी पी लिया और فिर खाने के बा'द की दुआ पढ़ने लगे, ساہبِ جَادِي ने अःज़ की : अब्बाजान ! आप ने दाल नहीं खाई ? आप ने तअःजुब

سے پूछा : اच्छा ! دال بھی ہے، مैں نے سامنہ آج سیف رोटی ہی ہے ।

سُبْحَنَ اللَّهِ ! سد هجڑاں آپریں ہافیجے میللت جیسی مुبارک
ہستیوں پر جنہوں نے ریجاں ایلہاہی کی خاتیر دعیاں ایڑی لجڑیوں
کو تکرایا اور آگاہی اس کو ٹوڈ کر سادگی و آجیزی
یخیلیاں پاک این پاکیجہاں ہستیوں کے سدکے ہم میں بھی^۱
آ'ماں سالیہا پر یستکامات اور ہر ہال میں اپنی ریجا پر راجی
راہنے کی تائیکی ابھا فرمائے ।

ہمہ شا نیگاہوں کو اپنی جنکا کر
میں میڈی کے سادا سے برتان میں خواہ
کر کن خاشیاں دعاء یا ایلہاہی
چتاں کا ہو بیسٹر یا ایلہاہی

(واسیلے بخشش، ص. 85)

ہجڑاں ہافیجے میللت رحمۃ اللہ علیہ بچپن ہی سے فرمائیں و سمعن
کے پابند ہے اور جب سے بالیگ ہوئے نمازیں تہجی دش رکھ فرمائیں
جیس پر تا ہیات ابھا رہا، سلاتیل ابھا بیان و دلائل لعل خیرات
شاریف وغیرا بیلہ ناگا پढتے یہاں تک کہ آخیری ایکام میں دوسروں
سے پढتے کر سونتے رہے، روزانہ سوہنہ سوہنے یا سین و سوہنے یو سوہنے
تیلابات کا ایلیت جام فرماتے جب کہ جو معاشر کے دن سوہنے کھف کی
تیلابات ما'مول میں شامل ہی ہے । آپ فرمایا کرتے کہ ابھا ایتھا
ہی کرو جیتنہ بیلہ ناگا کر سکو ।

(ہیات ہافیجے میللت، ص. 79، مولاخبھسن)

کیفیت شیاعی اور سخاوت

ہافیجے میللت رحمۃ اللہ علیہ اپنی جات پر خرچ کرنے کے بجائے
دوسرے پر خرچ کر کے خوشی محسوس کرتے ہے، آپ کی سیارے مبارکا
کا معتالاً کرنے سے یہ ہدیہ پاک بے یخیلیاں جبکہ ایمان پر آ جاتی
ہے : لَا يُؤْمِنُ أَحَدٌ كُمْ حَتَّىٰ يُحِبَّ لَا خِيَّهٖ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ

والا وہ ہے جو اپنے بارے کے لیے بھی وہی چیز پسند کرے جو اپنے لیے پسند کرتا ہے ।

(بخاری ج ۱۲ حديث ۱۳، دار الكتب العلمية بیروت)

جین پر ہٹا فیجوں میل لت کا ابرے کرم برسا ہن کا دا ادا
بہت وسیعِ ثنا، با'دے ویسا ل آپ کی ڈاک والی اک پورانی گٹڈی میلی جس میں مولک بھر سے آئے ہوئے خوتت ہے । ہن میں معتاذہ سفید پوشا ڈلما اور خودا میں دین کی ایسی تھریں اور تاشکر نامہ (یا'نی شوکیا کے خوتت، Letters) ہے جین کی ہٹا فیجوں میل لت مدد فرمایا کرتے ہے ।

(ہیات ہٹا فیجوں میل لت، ص 179، مولخُبَّسَن)

پ्यارے پ्यارے اسلامی بھائیو ! ہو جو ہٹا فیجوں میل لت
یکینن اک بہ املا اعلیٰ میں دین ہے مگر یہاں یہ بات یاد رکھیے
کہ اگر کسی اعلیٰ میں کے مسٹھبھاٹ و نوافیل و گیرا میں ب جاہر
کمی نجڑ آئے تو اس کا یہ متاب نہیں ہے کہ وہ کابیلے تا'جیم
اور لائکھنے کی دمتم نہیں । چوناں آلا ہجڑت، یمامے اہل سمعت
مولانا شاہ یمام اہماد رضا خاں علیہ السلام ڈلما اے کیرام کی شان
بیان کرتے ہوئے ارشاد فرماتے ہیں : کورآنے اجڑیم نے اس سب کو
امبیا علیہم السلام کا واریس کرار دیا ہتھا کہ بے املا یا'نی
فرائیوں کا واجیباٹ کی پابندی کرئے مگر دیگر نئک کاموں، مسٹھبھاٹ
و نوافیل میں سوتی کرئے، اسے ڈلما کو بھی واریس کرار دیا جب کہ
وہ سہیہ اکاہد رکھتے ہوئے اور سیدھے راستے کی ترک بولاتے ہوئے، یہ
کہد اس لیے ہے کہ جو اکاہد میں سہیہ نہیں اور دوسروں کو گلت
اکاہد کی ترک بولانے والा ہے وہ خود گومراہ اور دوسروں کو گومراہ
کرنے والा ہے، اسے آدمی نبی علیہ السلام کا واریس نہیں شہزاد کا
ناہب ہوتا ہے، لیہا جا سیف سہیہ اکاہد والा اور اس کی ترک
دوسرے کو بولانے والा امبیا علیہم السلام کا واریس ہے اگرچہ بے املا
ہو ।

(شاریعات و ترقیات، ص 14، مکتب بتوں مداریا)

सारे सुन्नी आलिमों से तू बना कर रख सदा कर अदब हर एक का, होना न तू इन से जुदा मुझ को ऐ अऱ्तार सुन्नी आलिमों से प्यार है اِن شاء اللہ

(वसाइले बरिंद्राशा, स. 646)

صَلُّوْا عَلَى الْحَبِيبِ صَلَّى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ

बिगैर पेट्रोल के गाड़ी चल पड़ी

एक मर्तबा सफ़र से वापसी पर गाड़ी का पेट्रोल ख़त्म हो गया, ड्राइवर ने अर्ज़ की : अब गाड़ी आगे नहीं जा सकती, येह सुन कर दीगर रुफ़क़ा परेशान हो गए मगर उस वक्त भी हाफिजे मिल्लत رحمۃ اللہ علیہ ने पुर ए'तिमाद अन्दाज़ में फ़रमाया : ले चलो ! गाड़ी चलेगी اِن شاء اللہ, येह फ़रमान सुनते ही ड्राइवर ने चाबी घुमाई तो गाड़ी चल पड़ी और ऐसी चली कि रास्ते भर कहीं न रुकी । (हयाते हाफिजे मिल्लत, स. 212, मुलख़्व़सन)

गिरती हुई छत को रोक दिया

नेकी की दा'वत सफ़हा 213 पर आप رحمۃ اللہ علیہ की एक करामत तहरीर है : अल जामिअ़तुल अशरफ़िय्या के बानी मबानी हाफिजे मिल्लत हज़रते अ़ल्लामा शाह अ़ब्दुल अ़ज़ीज़ मुह़म्मद सुरादआबादी बड़े पाए के बुजुर्ग थे । सवानेह نिगारों ने आप की कई करामात बयान की हैं । उन में एक येह भी है, जामेअ मस्जिद मुबारक शाह पहले मुख़्तसर ही थी और बोसीदा भी हो गई थी, आबादी की वुसअ़त के लिहाज़ से मस्जिद का वसीअ होना भी ज़रूरी था, बहर हाल पुरानी मस्जिद शहीद कर के नई बुन्यादें भरी गई और मस्जिद की तौसीअ का काम शुरूअ़ हुवा । मुबारक पूर के मुसल्मानों ने बड़ी दिलचस्पी और लगन के साथ इस ता'मीर में भी हिस्सा लिया, हज़रत हाफिजे मिल्लत رحمۃ اللہ علیہ इस काम के भी रहनुमा और सरबराह थे, हज़रत हाफिजे मिल्लत رحمۃ اللہ علیہ ने जामेअ मस्जिद के लिये पूरी तवज्जोह और मेहनत से चन्दे की फ़राहमी

की, मुबारक पूर में काफ़ी जोशो ख़रोश था, गुरबत के बा वुजूद मुसलमान अपनी दीनी हमिय्यत का पूरा पूरा सुबूत दे रहे थे, मर्दों ने अपनी कमाई और औरतों ने अपने ज़ेवरात वगैरा से इमदाद की । छत पड़ने के बा'द हाजी मुहम्मद उमर निहायत परेशानी के आलम में दौड़ते हुए हज़रत رحمۃ اللہ علیہ के पास आए और कहा : हाफिज़ سाहिब ! जामेअ मस्जिद की छत नीचे आ रही है, अब क्या होगा ! हाजी साहिब येह कहते कहते रो पड़े । हज़रत हाफिज़ मिल्लत رحمۃ اللہ علیہ फौरन उठे, वुजू किया और हाजी سाहिब के साथ घर से बाहर निकले और अपने पड़ोसी ख़ान मुहम्मद سाहिब को हमराह लिया, जामेअ मस्जिद पहुंच कर इस्मِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ पढ़ते हुए लकड़ी की चन्द बल्लियां लगा दीं (या'नी लम्बे बांस या लकड़ी के थम लगा दिये) । छत न सिर्फ़ बराबर और दुरुस्त हो गई, बल्कि आज देखिये तो येह पता भी न लग सकेगा कि किस हिस्से की छत झुक रही थी ।

हाफिज़ मिल्लत की दीनी ख़िदमात

हुज़ूर हाफिज़ मिल्लत رحمۃ اللہ علیہ एक बेहतरीन मुदर्रिस, मुसन्निफ़, मुनाजिर और मुन्तज़िमे आ'ला थे आप رحمۃ اللہ علیہ का सब से अज़ीम कारनामा अल जामिअतुल अशरफिया मुबारक पूर (ज़िलअ आ'ज़म गढ़ यूपी हिन्द) का कियाम है जहां से फ़ारिगुत्तहसील उलमा हिन्द की सर ज़मीन से ले कर एशिया, यूरोप व अमरीका और अफ़्रीका के मुख़्तालिफ़ ममालिक में दीने इस्लाम की सर बुलन्दी और मस्लके आ'ला हज़रत की तरवीजो इशाअत में मसरूफ़ अमल हैं ।

(हयाते हाफिज़ मिल्लत, स. 533, मुलख़्तासन)

हाफिज़ मिल्लत शख़स्यत साज़ थे

आप एक शफ़ीक़ और मेहरबान बाप की तरह तलबा की

جڑھریتھیا اور تا'لیمो تاربیت کے ساتھ ساتھ ان کی شاخیسیت کو بھی نیخاڑا کرتے�ے چوناں رہمسوں کلما حجرا تے اُللہاما ارسادوں کا دیری ﷺ رحمۃ اللہ علیہ ایک دشمن ایسا دید کرتا ہے : عسٹاد شاگرد کا تا اُللہوک اُام توار پر ہلکے درس تک مہدود ہوتا ہے، لے کین اپنے تلامیز کے ساتھ ہٹا فیجو میللت کے تا اُللہوک کا دا ارہا یتنہا وسیع ہے کہ پوری درسگاہ یس کے اک گوشے میں سما جائے، یہاں ینہی کے کلبے نجرا کی بے یتنیہا بوس اور ینہی کے جیگر کا بے پایا ہے سلا یا کہ اپنے ہلکے درس میں دا خیل ہونے والے تالیبے یلم کی بے شومار جیمیداریاں ہوں اپنے سر لئے ہے، تالیبے یلم درسگاہ میں بیٹے تو کتاب پढائے، باہر رہے تو اکھلاک و کردار کی نیگرانی کرے، مجاہلی سے خواس میں شریک ہو تو اک اعلیٰ دین کے مہاسین و اوسا ف سے رہ شناس سفرماए، بیمار پڈے تو نوکوشو تا'ویج سے یس کا یلماج کرے، تانگدستی کا شیکار ہو جائے تو مالی کفالت فرمائے، پڈ کر فاریغ ہو تو مولاجمتو دلواہ اور مولاجمتو کے داران کوئی مुشکل پے ش آئے تو یس کی بھی ڈکدا کوشای فرمائے، تالیبے یلم کی نیجی جنگی، شادی بیویاہ، دوچ سوچ سے لے کر خاندان تک کے مساواں ہل کرنے میں تباہی فرمائے، تالیبے یلم جے رہے درس رہے یا فاریغ ہو کر چلا جائے اک بآپ کی ترہ ہر ہال میں سرپرست اور کفیل رہے، یہی ہے وہ جاؤہرے مونکرید جس نے ہٹا فیجو میللت کو اپنے اکران و معاشرین کے درمیان اک مارے جنگی کی ہیسیت سے معمتاں اور نعمات کر دیا ہے ।

(ہیاتہ ہٹا فیجو میللت، ص 307، ب تاغیو)

آپ کی تسانیف

آپ تاہری و تسانیف میں بھی کامیل مہارات رکھتے ہے آپ نے مسکھالیف ماؤ جو اسات پر کوئی تاہری و فرمائی جن میں سے چند

के नाम येह हैं : (1) मअ़रिफे हडीस (अहादीसे करीमा का तरजमा और इस की अ़ालिमाना तशीहात का मज्मूआ) (2) इर्शादुल कुरआन (3) अल मिस्बाहुल जदीद (येह रिसाला मक्तबतुल मदीना से “हक्को बातिल में फ़र्क” के नाम से शाए़अ़ हो चुका है ।) (4) इम्बाउल गैब (इल्मे गैब के उन्वान पर एक अछूता रिसाला) (5) फ़िर्कए नाजिया (एक इस्तिफ़ा का जवाब) (6) फ़तावा अ़ज़ीज़िया (इब्तिदाअन दारुल उलूम अशरफ़िय्या के दारुल इफ़ा से पूछे गए सुवालात के जवाबात का मज्मूआ, गैर मत्खूआ) (7) हाशिया शर्हें मिरक़ात । (सवानेहे हाफिजे मिल्लत, स. 73, मुलख़्व़सन)

हाफिजे मिल्लत के मल्फूज़ात

(1) जिस्म की कुब्वत के लिये वरज़िश और रूह की कुब्वत के लिये तहज्जुद ज़रूरी है । (2) काम के आदमी बनो, काम ही आदमी को मुअ़ज्ज़ज़ बनाता है । (3) एहसासे ज़िम्मेदारी सब से कीमती सरमाया है । (4) तज़्यीए़ अवक़ात (वक्त ज़ाए़अ़ करना) सब से बड़ी महरूमी है ।

(सवानेहे हाफिजे मिल्लत, स. 74 ता 76, मुलतक़तन)

बैअ़त व ख़िलाफ़त

हाफिजे मिल्लत رحمۃ اللہ علیہ शैखुल मशाइख़ हज़रत مौलाना शाह सय्यद अ़ली हुसैन अशरफ़ी मियां किछौछवी رحمۃ اللہ علیہ के मुरीद और ख़लीफ़ा थे । उस्तादे मोहतरम सदरुशरीअ़ह हज़रते अ़ल्लामा मौलाना अमजद अ़ली आ'ज़मी رحمۃ اللہ علیہ से भी आप को ख़िलाफ़त व इजाज़त हासिल हुई ।

(सवानेहे हाफिजे मिल्लत, स. 22, मुलख़्व़सन)

हाफिजे मिल्लत का मक़ाम उलमाए़ किराम की नज़र में

सदरुशरीअ़ह बदरुत्तरीक़ह मुफ़्ती अमजद अ़ली आ'ज़मी رحمۃ اللہ علیہ फ़रमाते हैं : मेरी ज़िन्दगी में दो ही बा ज़ौक़ पढ़ने वाले मिले एक मौलवी सरदार अहमद (या'नी मुह़दिसे आ'ज़म पाकिस्तान) (رحمۃ اللہ علیہ)

اور دوسرے ہٹا فیجو ابڈول انجیج (یا' نی ہٹا فیجو میل لات مولانا شاہ ابڈول انجیج) | (رحمۃ اللہ علیہ) (ہیاتہ ہٹا فیجو میل لات، س. 825)

شاہ جادا آ'لا ہجرت مufitیہ آ'ج میں ہند اعلیٰ مولانا مولانا مسٹفیٰ رجھا خان رحمۃ اللہ علیہ فرماتے ہیں : اس دنیا سے جو لوگ چلے جاتے ہیں ان کی جگہ خالی رہتی ہے، خوسوساً مولانا ابڈول انجیج جسے جلیلول کدھ اعلیٰ مورث، مردِ مومین، مسیح احمد، انجیمُول مرتبت شاہی سُلیمانیت اور ولیٰ کی جگہ پور ہونا بहت مُشكِل ہے ।

(ہیاتہ ہٹا فیجو میل لات، س. 824، ب تغیری)

بیماری مें भी हुकूकुल्लाह की पासदारी

ہنڑو ہٹا فیجو میل لات رحمۃ اللہ علیہ نے دینے مतीن کی خیّد مات اور سُننیت کی آبیاری کے مُکْدھس جذبے کے تھوت ن دین دेखا ن رات، چुनान्वे مُسالخ کام اور بہت کم آرآم کی وجہ سے آپ اعلیٰ (بیمار) ہو گئے، دُوکٹر ہے نے آرآم کی سُخن تاکید کی مگر آپ نے دسے تدھیس سے کنارا ن کیا । رمزاں شریف میں اپنے مکان پر تشریف لے گئے مگر بیماری کے باعث ہجود اک روچا بھی ترک ن فرمایا، تراویہ میں ختم کو رامان فرمایا اور هر کام اپنے وکٹ پر پورا فرماتے رہے । (ہیاتہ ہٹا فیجو میل لات، س. 805، مولاخبھسنا)

विसाले पुर मलाल

31 مارچ 1976ء۔ تکریبیاً شام چار بجے دेखنے والوں کو یہہ عالمیہ ہو چلی کی اب آپ رحمۃ اللہ علیہ جلد ہی سیہوت یا بہو جائے گے بُلک رات دس بجے تک بھی آپ کی تباہی اُتھ میں کافی ہجہ تک سُکون اور سیہوت یا بہو کے آسماں دेखے گئے مگر بیکار ہجہ عالمیہ رحمۃ اللہ علیہ یا کوئی جو مادل ٹھکا 1396 ہے۔ ب مُتَابِک 31 مارچ 1976ء۔ رات گیارہ بجے کار پچھن مینٹ پر داڑھے اجھل کو لبھکر کہ (یا' نی ہنستی کا لکھا کر) گئے،

إِنَّ اللَّهُ وَإِنَّا إِلَيْهِ مُجْعَوْنَ । (ہدایتہ ہلفیجے میللت، ص 809، مولاخبہ سن، واریہ)

آپ کی آخیزیری آرام گاہ اور جامی اُرتوں اش رفیعیا مубارک پور کے سہون میں ”کُدیم دارالِ یکامہ“ کے مغاریبی جانیب اور ”اُجڑی جوں مساجید“ کے شیمال میں واقع ہے، ہر سال اسی تاریخ پر فاتح اپ کے ڈرس کا اندرکاڈ بھی ہوتا ہے ।

(سوانہ ہلفیجے میللت، ص 58)

اللّٰهُ أَكْبَرُ ہم میں این مُکَدَّسِ حُسْنَیوْنَ کے نکشے کدم پر چلنے کی تاویلیک اُرٹا فرمائے، اللّٰهُ أَكْبَرُ پاک کی این پر رہنمائی ہو اور این کے سادکے ہماری مغیرہ رت ہو । آمین

فہریس

عنوان	صفحتہ	عنوان	صفحتہ
ولادت بہ سب ابتداء	1	سیف سوہنی روٹی خوا کر	
دادا ہنجر کی پیشیں گردی	2	پانی پی لیا	11
والید مساجید کی خواہش	2	کیفیت شیعیہ اور سخاوت	12
ہلفیجے میللت کے والیدن	2	بیگنے پہلوں کے گاڈی چل پڈی	14
یعنی دادا تا' لمیم اور		گیرتی ہری چت کو رونک دیا	14
ہلفیجے کو رآن	3	ہلفیجے میللت کی دینی خدمات	15
سدسیشیہ اب کی شافعیت	5	ہلفیجے میللت شاخیت سماں یہ	15
مبارک پور میں آمد	5	آپ کی تسانیف	16
उستاد کا ادب	7	ہلفیجے میللت کے ملکوں	17
کتابوں کا ادب	7	بے اُرٹ و خیلائیت	17
کو رآن پاک کا ادب	7	ہلفیجے میللت کا مکام	
تلبا پر شافعیت	8	ڈلمائے کیرام کی نجراں میں	17
وکٹ کی پابندی	8	بیوی ماری میں بھی	
سونت سے مہبوبت	10	ہنکوکوللہاں کی پاسداری	18
ہلفیجے میللت کی سادگی اور ہدایت	11	ویسا لے پور ملال	18

नमाज़ में शिफ़ा है

हज़रते सच्चिदुना अबू हुरैरा رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ बयान करते हैं कि एक बार मैं नमाज़ पढ़ कर सरकारे नामदार ﷺ के पास बैठ गया, आप ने فَرَمَّاَتُ : क्या तुझे पेट में दर्द है। अर्ज़ की : जी हाँ। فَرَمَّاَتُ : उठो और नमाज़ पढ़ो क्यूं कि नमाज़ में शिफ़ा है।

(ابू ماج्ह، ج 4، ص 98، حديث: 3458)

978-969-722-021-2

01013110

فیضان مدینہ محلہ سورا اگران، پرانی سبزی منڈی کراچی

ISBN +92 21 111 25 26 92 0313-1139278

www.maktabatulmadinah.com / www.dawateislami.net

feedback@maktabatulmadinah.com / ilmia@dawateislami.net